

Inhoudsopgave pagina 113-128

Voorwoord	<i>pagina</i>	114
Juf, hebben we in Nederland ook van die kinderen? Bert Groeneweg	<i>pagina</i>	115
Inclusie onderwerp van openbaar debat Jules Klompe	<i>pagina</i>	117
Collectief inclusief onderwijs Marianne den Otter	<i>pagina</i>	118
Intern Begeleiders en inclusief onderwijs Albert Ligtenberg	<i>pagina</i>	119
Wat Vlaanderen ons kan leren over inclusief onderwijs Robert Jansen	<i>pagina</i>	120
G- en LG-Hockey José Wichers-Bots en Tjeu Verstappen	<i>pagina</i>	122
Conferentie Collectief Inclusief	<i>pagina</i>	124
Sector Basisonderwijs - Hoe zorgzaam is de zorg in ons onderwijs?	<i>pagina</i>	125
Sector Speciaal Onderwijs - Waar zijn we mee bezig?	<i>pagina</i>	126
Boeken	<i>pagina</i>	127
Marianne	<i>pagina</i>	128
Voordeel voor lezers van Zorg Primair	<i>pagina</i>	128

Hier gaan we voor!

- Ieder kind heeft een fundamenteel recht op onderwijs en moet in staat worden gesteld een acceptabel niveau van leren te bereiken en op peil te houden.
- Ieder kind heeft unieke eigenschappen, interesses, mogelijkheden en leerbehoeften.
- Opleidingen moeten worden ontworpen en onderwijsprogramma's ingevoerd, die rekening houden met deze eigenschappen en leerbehoeften.
- Allen met speciale onderwijsbehoeften moeten toegang hebben tot reguliere scholen welke hen opnemen in een kindgericht pedagogisch klimaat dat in staat is aan hun behoeften tegemoet te komen.
- Reguliere scholen met deze inclusieve inslag zijn het meest effectief in het bestrijden van discriminerende opvattingen, in het creëren van een open gemeenschap, in het bouwen aan een inclusieve maatschappij en het bereiken van onderwijs voor iedereen. Bovendien voorzien zij in effectief onderwijs voor de meerderheid (zonder speciale behoeften) en verbeteren zij de doelmatigheid van het gehele onderwijssysteem.

“Juf, hebben we in Nederland ook van die kinderen?”

Een groepsleerkracht van groep vier is – vanwege een studie die ze volgt – meegeweest op studiereis naar een land waar kinderen met een beperking les krijgen op de reguliere school in de buurt. Niks geen speciale school, wel speciaal onderwijs, maar dan in de reguliere klas. De juf heeft er foto's van gemaakt en komt na de studieweek vol met nieuwe indrukken terug in de eigen school. Ze is enthousiast en wil zelfs de kinderen van haar eigen klasje graag mee laten kijken met wat ze zelf allemaal heeft gezien. Ze laat op de computer foto's zien van schoolklassen in het andere land en ook staan er regelmatig kinderen op met bijvoorbeeld Downsyndroom, of een kindje in een rolstoel of een bijna blind jongetje met een enorme camera-installatie op z'n aangepaste bureautje. Juf geeft uitleg en commentaar. Na afloop van het fotoverhaal vraagt één van de kinderen: “Juf, hebben we in Nederland ook van die kinderen?”

Een dergelijke vraag is tekenend voor een kind dat opgroeit in een land als Nederland. Wij hebben een systeem waarin voor elke beperking een eigen onderwijssoort is gemaakt. De experts zitten bij elkaar en hebben in de school elke voorziening die nodig is. Het nadeel is dat we kinderen met een beperking niet naar een school in de buurt kunnen laten gaan en dat we ze lotgenoten geven in plaats van leeftijdgenoten. Een volgend nadeel is dat de reguliere kinderen nauwelijks in aanraking komen of contact hebben met kinderen met beperkingen. Als deze reguliere kinderen groot zijn, weten ze niet beter dan dat mensen met een beperking niet in de reguliere wereld horen en dat ze ook in hun volwassen leven dus geen deel uitmaken van de maatschappij. Het cirkeltje is rond. Hoe wordt die cirkel ooit doorbroken?

Tien drijfveren voor inclusief onderwijs

Er zijn wereldwijd een aantal motieven te noemen die ervoor hebben gezorgd - en nog zorgen - dat landen afstappen van het gesegregeerd onderwijs en overstappen op inclusief onderwijs en daardoor de cirkel doorbreken. Die motieven zijn:

- Wetgeving
- Druk van ouders
- Cultuur, filosofie
- Afstand tot school
- Religie
- Economie
- Bekostiging
- Internationale druk
- Overlevingsdrang
- Leerkracht-competenties

Wetgeving heeft bijvoorbeeld in Groot-Brittannië ervoor gezorgd dat er, met het aantreden van New Labour onder leiding van Tony Blair, 'overnight' zorg- en lesplicht kwam voor elk kind met beperkingen dat wordt aangemeld in het regulier onderwijs. Geen vraag of je wilt of kunt, maar top-down: Je hebt het maar te doen. Als je het niet kunt, krijg je de ondersteuning die je nodig hebt, als je niet wilt, kun je nu het onderwijs verlaten.

Druk van ouders van kinderen met beperkingen die hun burgerrechten opeisen en - desnoods via de rechter - weten af te dwingen dat thuisnabij onderwijs in een reguliere

school een basisrecht is. Als voorbeeldland kunnen hier de Verenigde Staten worden genoemd, maar er zijn legio landen waar de druk van ouders een (bijna) beslissende rol heeft gespeeld.

Culturele en filosofische overwegingen dat ieder mens een volwaardig burger is en niet mag worden uitgesloten. Vaak gaat het in dit overkoepelend denken om aspecten van 'diversity' waarin tevens wordt gekeken naar: man/vrouw-verhoudingen; ras; sociale achtergrond; religie; seksuele voorkeur; leeftijdsdiscriminatie en handicaps. Het zijn de basisrechten die in iedere grondwet vaak in artikel één worden genoemd en die de basis vormen voor het functioneren van de democratie en rechtsbescherming.

De afstand tot school speelt bijvoorbeeld in Noorwegen - maar in vele andere landen ook - een grote rol om thuisnabij onderwijs in reguliere scholen te gaan verzorgen. Noorwegen is zeer uitgestrekt (als je een punaise in Oslo steekt en je roteert het land op de kaart 180 graden dan komt de punt van het land over Rome heen) en heeft slechts 4,3 miljoen inwoners. Dat betekent dat er zo weinig speciale scholen zijn dat vrijwel ieder kind met een beperking meteen naar een residentiële school (kostschool) moet. Het kind is dan niet meer thuis. Dat vond men in Noorwegen uiterst ongewenst. Speciale scholen zijn daarom vrijwel afgeschaft, in iedere school wordt speciaal onderwijs.

Religie speelt met name in Nederland een rol. Vanwege onze gelijkbepoosting hebben we hier zeer vele scholen met een eigen religieuze achtergrond. Niet altijd zijn de besturen van die scholen in staat om ook alle vormen van speciaal onderwijs te stichten en te onderhouden. Hun kinderen met een beperking dreigen dan op een school te komen die niet van de eigen religieuze achtergrond is. Daarom is inclusief onderwijs voor hen een belangrijke optie.

Economische overwegingen die als drijfveer dienen voor inclusief onderwijs hebben te maken met de overtuiging dat ieder mens een waardevolle en zinvolle bijdrage aan de maatschappij kan leveren en dat het economisch onverantwoord is om hen uit te sluiten van participatie in het onderwijs of arbeidsproces. Iedere bijdrage - hoe gering ook - draagt bij aan de economische meerwaarde van een land of samenleving.

Bekostiging van het onderwijs is vooral voor minder rijke landen een drijfveer voor inclusie.

Hierbij refereer ik aan de uitspraak van Dr. Walter Eigner, voormalig president van Inclusion International en tevens econoom: "Een gesegregeerd onderwijssysteem is altijd duurder dan een inclusief systeem". Het is vreemd dat in een aantal westerse landen, waaronder Nederland, dit argument nog steeds nauwelijks een rol speelt.

Internationale druk leidt er sinds 1994 steeds meer toe dat landen hun onderwijssysteem heroverwegen en meer in de richting van inclusief onderwijs brengen. In 1994 wordt door 98 landen - waaronder Nederland - de Salamanca verklaring ondertekend. Het OECD in Parijs is een organisatie onder de vlag van UNESCO die sindsdien elke twee jaar monitort welke landen doen wat ze beloven. Sinds 1994 heeft Nederland vijf keer opeenvolgend een dikke onvoldoende gehaald in het waarmaken van die beloften.

Overlevingsdrang van reguliere scholen is een enigszins verdachte, maar niettemin bestaande drijfveer voor inclusie die ik op een wereldconferentie in Stavanger tegenkwam bij landen als Estland, Letland, en Litouwen. Sinds de val van het communisme zijn de kosten van levensonderhoud in die landen zo hard gestegen dat mensen zich nauwelijks meer dan één kind kunnen veroorloven. Gevolg is dat de scholen leeglopen. Ieder kind is er één en dus worden kinderen met een beperking op de reguliere school gehouden uit zucht tot overleven.

Leerkracht-competentie wordt hier als laatste genoemd, maar zou bijna het etiket van belangrijkste drijfveer moeten krijgen. Het heeft te maken met het feit dat lesgeven makkelijker is naarmate de klas homogener is samengesteld. Hoe meer een leerkracht zich voor de uitdaging ziet gesteld met verschillen om te gaan, hoe meer er een beroep op echte pedagogische en didactische vaardigheden wordt gedaan, of zoals een leerkracht in een conferentieforum antwoordde

op de vraag wat inclusief onderwijzen met haar had gedaan: "It made me a better teacher".

En nu in Nederland

OK, er is dus een belangrijk en krachtig Collectief voor Inclusie waarvan de leden het met elkaar eens zijn dat de cirkel van gesegregeerd denken moet worden doorbroken en we op weg moeten naar inclusief onderwijs. Daarnaast hebben we tien drijfveren voor inclusie onder de loep genomen. Maar welke van die drijfveren zal in Nederland iets kunnen betekenen? Het moge duidelijk zijn dat de instituten die zich in Collectief Inclusief hebben verbonden vooral de laatste drijfveer, die van de leerkracht-competentie, hoog in het vaandel zetten. Maar er is gelukkig meer. De internationale druk op onze minister van onderwijs, maar ook bekostigingsvraagstukken en economische en culturele overwegingen spelen een rol om de onderwijswetgeving in Nederland te gaan herijken. Met de gedachte van de zorgplicht en de al langer bestaande ideeën die WSNS en LGF (de rugzak) lieten ontstaan, komt er langzamerhand ruimte om ons onderwijsbestel te hervormen. Uiteraard gaat dat op de Hollandse poldermanier, maar die is nog altijd verreweg te verkiezen boven 'overnight-wetgeving' zoals in Engeland. In ons land mogen we meepraten en vooruitdenken in de richting van 2010. Er komt ruimte om andere wegen te vinden naast het gesegregeerde model dat we nu hanteren. Inclusief onderwijs is daarbij een belangrijk oriëntatiemiddel. In ieder geval zijn alle onderwijsspecialisten in de Tweede Kamer het er 'kamerbreed' over eens dat we af moeten van wachtlijsten, slagbomen en - veel te dure - beschikkingscommissies. Ook de scheiding tussen LGF (LeerlingGebonden Financiering) en PGB (PersoonsGebonden Budget) moet zo mogelijk ongedaan worden gemaakt. Een drijfveer die daarbij van eminent belang kan zijn, is die van de druk van ouders. Ouders krijgen iets meer rechten bij de keuze voor een school dan nu. Als straks ook de wet Wet gelijke behandeling gehandicapten en chronisch zieken (2003) voor het funderend onderwijs van toepassing wordt gemaakt, dan hebben ouders machtige middelen in handen om scholen inclusief te laten (mee)denken.

Maak inclusief onderwijs en het denken erover bespreekbaar in de eigen kring, sluit je aan bij anderen die zich in die richting oriënteren, zoek partners in de regio om een eigen krachtig alternatief te gaan vormen en neem deel aan de conferentie van Collectief Inclusief op 5 februari 2007 in de Reehorst in Ede. Denk mee, wees alert en denk inclusief. Zorg dat alle kinderen het onderwijs krijgen waar ze recht op hebben in de meest thuisnabije school onder de minst beperkende omstandigheden.

Bert Groeneweg werkt bij het Seminarium voor Orthopedagogiek van de Hogeschool Utrecht. Het Seminarium ondersteunt het initiatief Collectief Inclusief en is mede/organisator van de Conferentie in 2007.

Inclusie onderwerp van openbaar debat

Jules Klompe

“Sterre kan hier niet naar school” kopte dagblad Het Parool op zaterdag 10 juni 2006. Het betrof een uitspraak van Ferdie Ploeger, vader van de 15-jarige Sterre, een meisje met een verstandelijke handicap. In het krantenartikel doet hij op indringende wijze relaas van zijn pogingen zijn dochter te plaatsen binnen het reguliere voortgezet onderwijs. Alle pogingen van het gezin Ploeger liepen echter op niets uit: “Het is alsof je een bak zand leeg eet” schrijft Ploeger naar aanleiding van zijn vele inspanningen Sterre op een reguliere school voor voortgezet onderwijs geplaatst te krijgen. Negen scholen wezen Sterre af. Deze scholen beriepen zich allemaal op de zogeheten kernprocedure, die de Amsterdamse schoolbesturen enkele jaren terug op initiatief van de gemeente maakten over toelating van nieuwe leerlingen. Om het grote aantal van vroegtijdige schoolverlaters tegen te gaan werd afgesproken leerlingen met een geringe kans op een diploma niet meer toe te laten. “Ze verschuilen zich achter de kernprocedure”, aldus Ploeger in Het Parool. Ook een gang naar de rechter mocht niet baten: plaatsing van leerlingen blijft de bevoegdheid van schoolbesturen.

Er blijft de familie Ploeger niets anders over uit te kijken naar het buitenland. Sterre bezoekt nu een school in Londen waar plaatsing geen enkel probleem oplevert.

Vanzelfsprekend heeft de familie Ploeger een aantal argumenten om niet te kiezen voor een vorm van speciaal onderwijs. Laat ik volstaan met twee citaten van Ploeger. “De mensen worden afgesloten van een normaal leven” en “Juist doordat deze kinderen niet naar een gewone school kunnen en geen contact krijgen met gewone kinderen, doen ze weinig vaardigheden op en blijven ze hun hele leven afhankelijk van hulp.” Inhoudelijk een triest verhaal, functioneel wordt het wel. Er ontstaat in Het Parool een polemiek met betrekking tot de voor- en nadelen van segregatie en inclusie.

Twee dagen later verschijnt in de krant een reactie van de Heer Courlander, directeur van een Amsterdamse Mytyl-Tylytschool. Daarin verdedigt hij plaatsing van kinderen binnen scholen voor speciaal onderwijs en worden de ouders van Sterre allerlei onterechte verwijten gemaakt en uitspraken in de mond gelegd die zij in het geheel niet hebben gedaan. Op sentimentele wijze benadrukt Courlander de enorme professionele (?) inzet van zijn medewerkers en hun maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Op maandag 19 juni verschijnt hierop een reactie en wel van ondergetekende. Als overtuigd voorstander van inclusief onderwijs meende ik een reactie te moeten geven, die de veelzeggende titel krijgt: “Speciaal onderwijs niet op aparte scholen”. Dit is een eerste poging om het misverstand weg te nemen dat voorstanders van inclusief onderwijs tegen speciaal onderwijs zouden zijn. Vanzelfsprekend heeft elk kind recht op die vorm van onderwijs die past bij zijn geartheid, mogelijkheden en beperkingen; in die zin is in feite elk onderwijs speciaal onderwijs. Het gaat er om dat speciaal onderwijs niet noodzakelijkerwijs in aparte scholen gegeven hoeft te worden. Sterker nog, om tal van redenen (Ploeger noemde er al een paar van) verdient een school voor alle kinderen de voorkeur. Ethische, emancipatorische, onderwijskundige, pedagogische en economische motieven liggen aan deze gedachte ten grondslag, maar ook internationale verdragen, zoals het UNESCO-verdrag van Salamanca (1994) zetten reeds eerder een onomkeerbaar proces van schoolintegratie in gang. Kortom, een pleidooi voor integratie en inclusief onderwijs. De columnist van Het Parool, Frenk der Nederlanden, die de polemiek in gang zette, kan de standpunten en argumentaties van mij niet waarderen en reageert in het nummer van zaterdag 20 juni. In zijn

bijdrage haalt hij fors uit en verwijt mij een theoretisch standpunt in te nemen als ‘wijs man’, ‘van achter zijn bureau’. In de zelfde bijdrage doet hij verslag van zijn interview met de directeur van de Mytyl-Tylytschool die op zijn beurt een duit in het zakje doet. Ik word beticht van hypocrisie, omdat ik mijn idealen over de hoofden van kinderen heen wil verwezenlijken. Niet alleen uit dit verwijt maar ook uit andere uitspraken wordt duidelijk dat de twee heren mijn reactie van of niet goed gelezen of niet begrepen hebben. De suggestie wordt gedaan dat ik maar eens een Mytyl-school moet gaan bezoeken omdat een beetje veldwerk geen kwaad kan. Men kan natuurlijk niet weten dat ik tal van onderwijsvernieuwingenprojecten en begeleidingsactiviteiten heb gedaan op Mytyl-scholen en 25 jaar werkzaam ben geweest op een Pedagogisch Instituutsschool.

Het belang van deze polemiek is gelegen in het feit dat deze nu eens niet in een vakblad word gehouden maar in een veelgelezen landelijk dagblad. Een probleem is dat het debat rond dit thema veelal beperkt blijft tot vakbroeders, hogescholen en universiteiten. Uiteindelijk gaat het om de ouders, de basis! Veel meer dan nu het geval is dienen gewone weldenkende burgers betrokken te worden bij degelijke wezenlijke veranderingen in het onderwijs. Emancipatie is altijd een politiek item geweest: het debat over emancipatie in het onderwijs is tot nu toe vaak beperkt gebleven tot kinderen uit achterstandssituaties. Het is te waarderen dat Het Parool de ruimte heeft gegeven de discussie over inclusief onderwijs te bevorderen en daarmee het emancipatorisch denken aanzien van kinderen met een belemmering voor het voetlicht te brengen.

Jules Klompe werkt op het Seminarium voor Orthopedagogiek van de Hogeschool Utrecht. Het Seminarium ondersteunt het initiatief ‘Collectief Inclusief’ en werkt mee aan de voorbereiding van de conferentie.

Collectief inclusief onderwijs

Moet dat nu?

Dat moet nu!

Collectief op weg naar inclusief onderwijs.

Dat is een krachtige slogan om het basis-onderwijs dusdanig toe te rusten, om onderwijs voor alle kinderen op locatie te kunnen realiseren. Voorstanders van deze onderwijsvernieuwing zijn enthousiast en zien het als de ultieme uitdaging om onderwijs op maat aan te bieden in de eigen leefomgeving van kinderen. Zij beschouwen het als de opmaat naar een inclusieve samenleving, waarin we emancipatie nastreven voor alle kinderen en later volwassenen. Er is echter ook een aantal mensen in de onderwijswereld die met enige terughoudendheid de hele gang van zaken aanschouwt, of zelfs fel tegenstander is van het inclusieve denken.

In dit artikel, kort de grondgedachte en definitie van inclusief onderwijs en in grote lijn een schets van voors en tegens.

Grondgedachte

De Stichting inclusief onderwijs, omschrijft hun grondgedachte als volgt:

Inclusief onderwijs is onderwijs waar

- iedereen welkom is om bij te dragen aan een school, als een inclusieve leef- en leergemeenschap in de directe omgeving
- iedereen gezien wordt als mensen met 'eigen' waarden en een diversiteit aan behoeften om tot optimale ontplooiing te komen
- iedereen, volwassenen en leerlingen, samen leven binnen de school, als teken van de microsamenleving, waarin ze elkaar ondersteunen vanuit een wederzijds respect.

Definitie

Inclusief onderwijs wil samen met ouders, volwassenen en leerlingen in hun directe leefomgeving onderwijs aanbieden, wat tegemoet komt aan de diversiteit van behoeften van kinderen, met of zonder beperkingen. Dit betekent dat er een leeromgeving gecreëerd wordt binnen één school, die optimale, excellente leerervaringen aanbiedt, zowel cognitief als sociaal, voor alle leerlingen.

Uitdaging

Voorstanders van inclusief onderwijs willen zich niet afzetten tegen het speciaal onderwijs. Hun belangrijkste streven is, dat deze exclusieve voorzieningen naar het basisonderwijs gebracht worden, zodat de leerling niet meer naar de zorg hoeft, maar de zorg naar de leerling komt.

De beweging van inclusief onderwijs wordt door velen onderschreven. In de Salamanca verklaring van Unesco worden 'standard rules for equal opportunities for the disabled' omschreven. Nederland heeft deze ook ondertekend. Dit betekent dat we met elkaar voor de uitdaging staan, om gelijke kansen te creëren voor alle leerlingen in het onderwijs, en in de grotere context, op weg naar een inclusieve samenleving.

Voorzieningen

Er zijn vele mogelijkheden om op weg te gaan naar meer 'inclusief onderwijs'. In de afgelopen jaren zijn hierin ook al vele initiatieven ondernomen. Door het project 'weer samen naar school' is het initiatief gestart om het speciaal onderwijs terug te dringen en de zorg naar de leerlingen te brengen, in de vorm van de leerlinggebonden financiering (de rugzak) en ambulante begeleiding. Nu starten er vanuit het ministerie stimuleringsprojecten 'passend onderwijs'. En in 2010 start de zorgplicht, wat regelt dat samenwerkingsverbanden de verplichting hebben om zorg op maat aan te bieden voor alle leerlingen. Alle scholen hebben met deze maatregelen te maken, waardoor zorgleerlingen al vaker op de basisschool blijven.

Voor- en tegen

Rondom het thema inclusief onderwijs ontstaan ook hele discussies, over het wel of niet moeten nastreven van deze onderwijshervorming. Zonder een oordeel te willen geven, zijn dit dan tegenstellingen die vaak benoemd worden:

Voor inclusie

In een geëmancipeerde samenleving zijn alle mensen gelijkwaardig en heeft iedereen recht op volwaardige kansen.

Leerlingen met een beperking leven en leren samen in de gemeenschap met opgroeiende gezonde leerlingen.

Leerlingen kunnen binnen een gebouw excellent onderwijs op maat krijgen, als het onderwijs meer leerlingvolgend wordt en het curriculum hieraan faciliterend.

Leerlingen met een beperking worden door een segregaat systeem al snel uit hun eigen leefomgeving geplaatst, wat op latere leeftijd ook leidt tot buiten de samenleving geplaatst worden. Het streven is om van discriminatie naar emancipatie te komen.

De expertise die in Nederland is opgebouwd rondom speciale leerlingen, kan worden geïntegreerd binnen het basis-onderwijs, zodat het onderwijs daar meer exclusief van karakter kan worden.

Tegen inclusie

In deze welvarende samenleving hebben we luxe zorgvoorzieningen getroffen, die we moeten koesteren.

Leerlingen met een beperking leven veilig en beschermd in speciale voor hun getroffen voorzieningen.

Leerlingen zijn verschillend in aanleg en talent. In Nederland hebben we een geschiedenis van veel gespecialiseerd onderwijsaanbod. Dat moet zo blijven.

Leerlingen met een beperking voelen zich sneller minderwaardig als ze moeten voldoen aan alle eisen van het reguliere onderwijs, of later van de samenleving. Een veilige en beschermde wereld geeft hen een betere toekomst.

Het speciaal onderwijs heeft zoveel expertise opgebouwd. Met het verdwijnen van speciaal onderwijs, verdwijnt ook de expertise.

Intern Begeleiders en inclusief onderwijs

Als een van de grootste opbrengsten van Weer Samen Naar School wordt wel eens genoemd: de intern begeleider. Begrijpelijk, want niemand anders heeft in de afgelopen jaren zo'n positieve bijdrage aan de verbreding van de zorg in het regulier onderwijs geleverd. Weer Samen Naar School in de breedste zin van het woord is het echter niet geworden. Ondanks alles groeien de wachtlijsten, de aanvragen voor een rugzak, maar ook de verwijzingen naar het speciaal onderwijs. We hebben nog nooit zoveel leerlingen moeten verwijzen als juist in deze tijd! Intern Begeleiders hebben dan ook vaak hun handen vol aan de problematiek met en rondom deze leerlingen.

Zo inclusief als mogelijk is ...

In het kader van passend onderwijs moet en kan de IB-er een belangrijke rol spelen in school. Het is dan ook niet vreemd dat juist de LBib zich gemengd heeft in de werkgroep Collectief-Inclusief. De LBib heeft niet meteen een eenduidige visie op Inclusief Onderwijs. Binnen deze beroepsgroep denken mensen heel verschillend over hoe het onderwijs moet omgaan met het proces rond passend onderwijs en het, in meer of mindere mate, afschaffen van het speciaal onderwijs. Voluit steun ontmoeten we wel bij IB-ers als het gaat om de kern van de zaak rond passend onderwijs: Geen kind (meer) tussen wal en schip! Ieder kind heeft recht op een volwaardige plek in het Nederlands onderwijs.

Zo inclusief als maar mogelijk en haalbaar is. Het kan niet zo zijn dat de groei naar het speciaal onderwijs maar door blijft gaan. Onderzoek bewijst zelfs dat als we de grootste 'problemen' uit de groep halen er vanzelf nieuwe grote 'problemen' ontstaan.

Laat passend onderwijs dan niet leiden tot inclusief onderwijs; tot meer inclusief onderwijs, tot een grotere zorgbreedte op elke school zal het in ieder geval wel moeten leiden.

Laten we dan niet bij voorbaat zeggen dat er binnen de huidige regels niets kan. Schoolvoorbeelden in Nederland

genoeg van scholen waar heel wat bereikt is. Dat zou het doel kunnen zijn: samen streven naar passend onderwijs voor iedereen, zo inclusief als mogelijk is.

De IB-er en het onderwijskundig beleid

In veel scholen is de IB-er, vaak in samenwerking met de directie, uitgegroeid tot een functie (of soms nog taak) waarin meegedacht of meebeeslist kan worden over het onderwijskundig beleid. Scholen zouden zich in deze fase vooral moeten afvragen: Hoe inclusief zijn we eigenlijk? Hoe snel staan we eigenlijk klaar om leerlingen te verwijzen naar het speciaal onderwijs. Maar ook: Hoe en onder welke condities zou deze leerling hier gewoon naar school kunnen? Natuurlijk is de vervolgvraag dan ook: Hoe inclusief willen we zijn en kunnen we zijn? Wie dat soort vragen eerlijk beantwoordt, zal nooit meer lichtvaardig een kind verwijzen naar het speciaal onderwijs om van een probleem af te zijn.

Waar IB-ers betrokken zijn, is de LBib dat ook. De LBib stimuleert dan ook het proces om scholen en leerkrachten over inclusief onderwijs na te laten denken. Het is iets wat besproken móet worden. Nee, niet dat elke school zomaar een inclusieve school kan zijn. Maar wel zal elke school goed moeten nadenken over hoe inclusief men kan en wil zijn.

Daarom ook organiseert de LBib, samen met de OSO instellingen Windesheim OSO, Seminarium voor Orthopedagogiek en Fontys OSO op 5 februari 2007 de conferentie Collectief-Inclusief.

Daarom zijn er op die conferentie vooral voorbeelden te zien van hoe het ook kan. Als je de mogelijkheden van je eigen school serieus wil verkennen is het eigenlijk een must om op 5 februari in Ede aanwezig te zijn.

Albert Ligtenberg is secretaris van de Landelijke Beroepsgroep intern begeleiders. De LBib is mede-initiatiefnemer van het Collectief-Inclusief.

Wat Vlaanderen ons kan leren over

In het voorjaar van 2006 heb ik een kleinschalig onderzoek gedaan naar de praktijk van inclusief onderwijs in Vlaanderen. Het doel van dit onderzoek was na te gaan hoe inclusief onderwijs in Vlaanderen werkt in de dagelijkse praktijk en wat wij hiervan kunnen leren voor de Nederlandse situatie.

Met behulp van groepsinterviews werden er gegevens verzameld op 4 basisscholen in Vlaanderen. Ik heb in mijn onderzoek voor Vlaanderen gekozen omdat het onderwijssysteem in grote lijnen overeen komt met ons onderwijssysteem: een erg vergaande scheiding tussen regulier en speciaal onderwijs. Sinds de jaren '90 moedigt de Vlaamse overheid scholen aan oog te hebben voor gelijke onderwijskansen voor alle kinderen. Het is daarom interessant om verder te onderzoeken welke maatregelen de Vlaamse overheid heeft genomen om 'inclusion' een plek te geven binnen het onderwijssysteem, en in hoeverre deze maatregelen hun uitwerking hebben in de praktijk. Welke dilemma's de scholen tegenkomen en hoe ze daarmee omgaan.

Dit kan ons een verscherpt bewustzijn opleveren voor onze eigen situatie.

Dit artikel geeft in het kort berichten de resultaten van dit onderzoek.

GON & ION

In de afgelopen jaren zijn er in Vlaanderen enkele maatregelen genomen om de integratie van kinderen binnen het gewone basisonderwijs te bevorderen. Zo is in 1980 het GON-project van start gegaan. GON (geïntegreerd onderwijs) gaat uit van integratie en niet van inclusie. GON vertrekt bij de leerling met speciale onderwijsbehoeften en wil die kinderen helpen om zich zo goed mogelijk aan te passen aan de school. Inclusief onderwijs vertrekt bij de school die door interne aanpassingen en toegevoegde hulp goed onderwijs wil verstrekken aan zoveel mogelijk kinderen, ook die met problemen. GON-onderwijs is dus geen inclusief onderwijs zoals dat in de Salamanca Verklaring staat: als GON-kind mag je maar meedoen voor zover je beantwoordt aan de norm van de klas of school. In de praktijk zijn de financiële middelen voor het GON zo beperkt dat men vaak geen of slechts één uur hulp per week ter beschikking kan stellen.

In 2003 ging het ION-project van start. Bij het ION-project wordt de leerkracht gedurende een aantal uur ondersteund door de ION-leerkracht (de leerkracht die vanuit het buitengewoon onderwijs komt). In de praktijk gebeurt dit vaak door actief met het kind bezig te zijn in de klas. Slechts uitzonderlijk zal een ION-leerkracht met de leerling uit de klas gaan (inclusie in het klassengebeuren is cruciaal). De leerkracht probeert maximaal de leerling bij het klassengebeuren te betrekken.

ION en GON liggen dicht bij elkaar: zowel bij ION als bij GON komt er ondersteuning vanuit het buitengewoon onderwijs naar de leerling in het gewoon onderwijs.

ION kan je dus een beetje beschouwen als de GON-begeleiding voor kinderen met een matige of zware mentale handicap (Type 2 scholen). Een verschilpunt met GON is dat de begeleiding van een ION-project alleen mag gebeuren door een BuO-leerkracht verbonden aan een Type 2-school. Meer fundamenteel kan je echter stellen dat het grootste verschil ligt in het feit dat voor kinderen met een matige of

zware mentale handicap de eindtermen onbereikbaar zijn. Het loslaten van die eindtermen is een noodzaak en dat is voor een GON-leerling niet zo vanzelfsprekend. Andere kleinere verschilpunten is het aantal uur ondersteuning, en het niet bestaan van ION in het kleuteronderwijs.

Welke dilemma's zijn er?

In de resultaten van mijn onderzoek op 4 basisscholen in Vlaanderen komen de volgende dilemma's naar voren:

- Te weinig ondersteuning. Naast de GON en ION ondersteuning moet er een groot beroep gedaan worden op vrijwilligers en stagiaires. Zonder hun hulp is de ondersteuning van het inclusiekind niet haalbaar. Vaak draait het voor een groot gedeelte op vrijwillige basis, en dit kan en mag niet zo zijn.
- Ouders krijgen steeds meer rechten. De ouders beroepen zich bij verwijzing steeds meer op de inclusiekinderen die wel op school kunnen blijven. De vraag zou steeds gesteld moeten worden wat nu eigenlijk in deze situatie, voor dit specifieke kind, het beste is. Ook de 'andere' ouders geven aan dat het niet wenselijk is dat 'hun' kinderen teveel in aanraking komen met inclusiekinderen. Vaak wordt er alleen maar gedacht aan hun 'eigen' kind, en wat voor 'hun' kind het beste is. Hierin ligt nog een geweldige uitdaging!
- Het percentage inclusiekinderen in een groep. Bij een te hoog percentage bestaat er het gevaar dat sommige kinderen worden afgeleid door het gepraat van de hulpverleners met de kinderen.
- Het vraagt heel veel van de leerkrachten. Vaak is er veel overleg, zijn er veel hulpverleners in de klas. Maar ook dat er grenzen zijn aan het volgen van bijscholing. Ook dit vraagt veel inzet van de leerkrachten. Men is bang dat er in de toekomst steeds meer leerkrachten, vanwege de stress, gaan afhaken.
- Het vraagt vaak veel van de andere kinderen, zeker bij bepaalde problematieken. De vraag is dan steeds: "Wat kunnen we nog vragen van de andere kinderen?" er zijn

eren over inclusief onderwijs

dan grenzen, waarbij het groepsbelang toch boven het individueel belang gaat.

- Verschuiving van kinderen met leerproblemen naar kinderen met gedragsproblemen. Hoe kan je als leerkracht lesgeven (je taak uitvoeren) als je gedurende een groot deel van de tijd je handen vol hebt aan één leerling. En in hoeverre doe je daarmee te kort aan het recht van de andere leerlingen die ook ondersteuning nodig hebben.
- Combinatie van verschillende problematieken in de groep. Kan je een kind dat ernstige concentratieproblemen heeft, wel in dezelfde klas zetten met een kind dat de klas geregeld stoort door roepen of zingen?
- Segregatie. Inclusiekinderen zijn toch nog steeds vaak afkomstig uit gezinnen met welgestelde ouders die erg taalvaardig zijn en de juiste wegen kennen.

Hoe wordt er omgegaan met deze dilemma's?

In de resultaten van mijn onderzoek worden de volgende oplossingen aangegeven om met deze dilemma's om te gaan:

- Inschakelen van stagiaires en vrijwilligers.
- Organiseren van informatieavonden voor ouders.
- Bijscholing van leerkrachten.

En verder: vooral blijven zoeken naar mogelijkheden.

Aanbevelingen voor de Nederlandse situatie

Vanuit de situatie in Vlaanderen kom ik tot de volgende aandachtspunten voor de Nederlandse situatie:

- Zorg voor voldoende draagvlak binnen het team. Laat zien dat inclusief onderwijs een 'kans' is.
- Zorg voor voldoende ondersteuning zowel binnen als buiten de klas. Houd er rekening mee dat de leerkracht ook een mens is met zijn eigenheden en beperkingen.
- Zorg voor netwerken met scholen waar ook vorm wordt gegeven aan inclusief onderwijs. Ga regelmatig bij elkaar op bezoek, wissel ervaringen uit, ondersteun elkaar, organiseer intervisie en supervisiesessies.
- Zorg dat inclusief onderwijs een essentiële plaats krijgt binnen het schoolwerkplan en de schoolgids van de school. Omschrijf daarin duidelijk de visie maar ook de mogelijkheden en onmogelijkheden van de school. Maak duidelijk wat de grenzen zijn van de school en welke criteria gehanteerd worden om te bepalen of de draagkracht overschreden wordt.
- Zorg voor een duidelijke beschrijving welke problematieken wel en welke problematieken niet gecombineerd kunnen worden in een groep, en motiveer deze keuze vanuit de literatuur en ervaringen van anderen.
- Zorg voor een duidelijke beschrijving welke problematieken wel en welke problematieken niet opgevangen kunnen worden in de school. Geef aan welke expertise wel en niet aanwezig is, en waar deze eventueel wel aanwezig is.

Jaarlijks wordt door GRIP, een organisatieplatform dat ijvert voor Gelijke Rechten voor Iedere Persoon met een handicap in Vlaanderen, de inclusiepluim uitgereikt aan een school omwille van de inzet voor inclusie-onderwijs.

- Zorg voor een duidelijke visie van de school omtrent inclusie en geef aan wat de mogelijkheden van de school zijn. Ouders moeten weten waar ze aan toe zijn en wat de grenzen zijn van de school.
- Zorg voor een regelmatige evaluatie zowel met het team als ook met de (inclusie) ouders.
- Zorg dat ook de 'andere' ouders worden gehoord door regelmatig ouderavonden te organiseren.
- Zorg voor voldoende bijscholingsmogelijkheden voor de leerkrachten. Zorg ervoor dat deze bijscholing onder schooltijd kan plaatsvinden en dat eventuele vervanging wordt bekostigd.

Verder wil ik hier nog aan toevoegen dat, willen we inclusief onderwijs een serieuze kans geven, we op zoek moeten gaan naar nieuwe manieren van onderwijs. Vormen van onderwijs, anders dan de huidige context van klassikaal onderwijs en homogene groepen. Te veel zoeken we nog naar oplossingen binnen ons huidige onderwijssysteem en zijn we vaak bang dit systeem ter discussie te stellen. Hoe die nieuwe vorm van onderwijs eruit zal gaan zien weet ik nog niet, maar het is een volkomen nieuw onderwijssysteem met ongekende mogelijkheden. Incidenteel worden er al pogingen ondernomen. Het is een onderwijsvorm waarin je vaardigheden, je competenties, je routines allemaal anders komen te liggen dan je gewend was.

De weg naar inclusief onderwijs is daarmee een proces van vallen en opstaan. Inclusief onderwijs is niet iets dat er voor onderwijzensmens nog eens extra bovenop komt. Inclusie gaat over anders kijken, denken en handelen.

Robert Jansen werkt aan Chr. Hogeschool Windesheim Opleidingen Speciale Onderwijszorg. Windesheim OSO is mede-organisator van de conferentie Collectief Inclusief

Een voorbeeld van inclusie binnen sportclubs

G- en LG-Hockey

Een groot aantal hockeyclubs in Nederland biedt aangepaste hockeyfaciliteiten aan voor kinderen, jongeren en volwassenen met een verstandelijke beperking (G-hockey) of een lichamelijke beperking (LG-hockey). Het doel van het aangepast hockey is mensen met een verstandelijke of lichamelijke beperking plezier en voldoening te laten beleven aan hockey- en spelactiviteiten. Het feit dat zij lid zijn van een 'normale' sportvereniging met alle daarbij behorende activiteiten bevordert tevens de integratie en kan andere jeugdleden leren op een vanzelfsprekende manier met hun gehandicapte leeftijdgenoten om te gaan. In dit artikel willen we vertellen wat het is, hoe het begonnen is, welke hobbels er genomen moesten worden, hoe de gehandicapte sporters het hockeyen beleven, hoe de training en begeleiding geregeld is en hoe het G- en LG-hockey er nu landelijk en op clubniveau voor staat als voorbeeld van inclusie.

Wat is G- en LG-hockey?

G- en LG-hockey is een afdeling binnen een hockeyclub net als bijv. de mini's (afdeling voor de jongste jeugd). G- en LG-hockeys zijn net als andere hockeys lid van een club en lid van de KNHB (Koninklijke Nederlandse Hockeybond). De G-ers en LG-ers zijn hockeys die een dusdanige verstandelijke of lichamelijke beperking hebben dat hockeyen binnen een normaal team niet mogelijk is. Om te zorgen dat deze mensen net als anderen plezier aan het sporten beleven, zijn voor hen de spelregels daar waar noodzakelijk aangepast. Zo spelen zij bijv. wedstrijden op een kleiner veld en wordt bij het lg-hockey gewerkt met een beschermde speler, dat is iemand die je niet mag aanvallen. Zij trainen wekelijks en spelen regelmatig een wedstrijd tegen andere clubs. Volgend jaar zal er door de KNHB een regionale competitie worden opgezet.

Hoe is het begonnen?

In 1993 begint één enthousiaste moeder en trainer binnen een hockeyclub met trainingsfaciliteiten voor kinderen met een verstandelijke beperking. Via het verspreiden van folders ontstaan er initiatieven bij andere clubs. Vaak ontstaan deze initiatieven door een gezamenlijke actie van een ouder van een kind met beperking en een enthousiaste hockeayer, die vanuit zijn beroep met deze doelgroep te maken heeft. Plaatselijk worden contacten gelegd met de NEBAS/NSG (Nederlandse bond voor

aangepaste sporten/Nederlandse Sportbond voor gehandicapten), KNHB, MEE, leerkrachten bewegingsonderwijs op scholen en ouders.

Welke hobbels moesten er bij de club worden genomen?

Op bestuurlijk niveau zijn er in eerste instantie twijfels:

- Zijn deze kinderen wel in staat tot het hockeyspel?
- Kunnen wij hen wel de benodigde veiligheid bieden?
- Hebben wij wel voldoende menskracht om dit te organiseren?
- Hoe zullen de andere spelers hierop reageren?
- Wat kost dat en wie gaat dat betalen?

Door veel voorlichting te geven en goede voorbeelden van aangepast sporten, zoals binnen voetbalclubs te laten zien, verandert de argwaan langzaam in een hartverwarmend opnemen van deze leden binnen de club.

De financiën blijken nooit een probleem, zowel overheidsinstellingen als particuliere fondsen zijn gaarne bereid een subsidie te verlenen.

Soms lukt het niet of moeizaam om deelnemers te vinden. De ervaring leert dat je eerst een potentiële ledengroep moet hebben, voordat je je plan verder uitwerkt. Een broertje of zusje met een beperking van een hockeayer bespoedigt het opzetten van een g- of lg-afdeling. Welke hobbels moesten er bij de KNHB worden genomen?

Door vertegenwoordigers van een G- en

LG-afdeling werd een lobby gelegd naar de KNHB. Aanvankelijk stelde de KNHB zich afwachtend op, hetgeen o.a. te maken had met het geringe aantal hockeyclubs, dat aangepast G- en LG-hockey aanbod. Maar ook speelde de onbekendheid met de doelgroep mee. De vraag werd gesteld, waarom er hockey voor jeugd en volwassenen met een verstandelijke of lichamelijke beperking zou moeten komen? Boeiende discussies volgden:

In een gevarieerde samenleving ga je er vanuit dat iedereen mee mag doen en iedereen telt. Mensen zijn niet gelijk, maar wel gelijkwaardig. (Van Houten, 2004) Vanuit deze gedachtegang is het niet zinvol deze vraag te stellen: natuurlijk moeten er ook mogelijkheden zijn voor kinderen en volwassenen met een verstandelijke of lichamelijke beperking om te hockeyen!

Na 5 jaar werd er binnen de KNHB een commissie 'aangepast hockey' ingesteld. Toen het aantal clubs met aangepast hockey toenam en het Ministerie van VWS subsidie verleende, kwam er vaart in.

De slogan van de KNHB is nu:

Niemand buitenspel

De KNHB wil ook mensen met een verstandelijke en lichamelijke beperking het plezier aan hockey laten beleven. Daarbij wil de bond een bijdrage leveren aan de integratie van gehandicapte sporters in de regulier sportverenigingen.

Wat zeggen de sporters met een beperking er zelf over?

1 Bij een club horen

"Mijn broer gaat op zaterdag altijd voetballen en ik was wel eens jaloers, want ik wilde ookop een club en ik wilde ook trainen en wedstrijdjes spelen. Nu heb ik die club gevonden en ik wil er nooit meer weg."

2 Sociale contacten met niet-gehandicapten en gehandicapten

"We hebben vorig jaar meegedaan met een slotdag van onze club waar we gemixed werden met jongens en meisjes A. Ik geloof dat je dat geïntegreerd hockeyen noemt." "Casper is een goede hockey-vriend van mij, die ook vanaf het begin bij het hockey is."

3 Motorische ontwikkeling en lichamelijke conditie

"Wij trainen keihard iedere zaterdag." "Ik was die dag ook heel moe, maar het was wel onwijs gaaf." "Na de warming-up gaan we overspelen in groepjes en moeilijke oefeningen doen."

4 Spelplezier en willen winnen

"Ik ga er elke week met heel veel plezier naar toe."

"Ik ben supertrots op die beker en ik laat die aan iedereen zien, die ik tegenkom."

5 Samen spelen

"Bij ons is het heel belangrijk dat we overspelen, dat is ook het leukste, als je dat samen kan doen. Daarom winnen we ook zo vaak." "Na de training spelen we een partijtje. Dat vind ik cool."

6 Ontwikkeling van competentie-gevoel in techniek- en spelvaardigheid

"Gelukkig hoefde ik niet zo hard te slaan en zo snel te spelen, daarom ging het ook meteen beter met mij." (een meisje dat overgestapt is van regulier naar aangepast hockey) "Ik zit op hockey, ik wil zo graag op kiep. Ik heb al geoefend en ik kan het goed."

7 Doorzettingsvermogen

"Dan doe ik altijd mijn beetje in, dat moet eigenlijk de hele training, maar dat vind ik nog een beetje moeilijk." "Ik vind het niet leuk als het regent en ook niet als het te warm is."

Wat is de huidige stand van zaken?

Het aangepast hockey is een nu officiële afdeling binnen de KNHB. In 2006 zijn er 25 clubs actief met G-hockey en 9 clubs met LG-hockey. Totaal zijn er nu 350 G-leden en 125 LG-leden op een ledenbestand van 182.000 leden.

De hockeybond heeft een medewerker aangesteld, die de belangen van het G- en LG-hockey behartigt. Er is een aparte rubriek voor G- en LG-hockey op de website, www.knhb.nl.

De KNHB organiseert scholingsdagen voor trainers en begeleiders. Eenmaal per jaar worden alle clubs met een G- of LG-afdeling uitgenodigd voor een bijeenkomst om ervaringen uit te wisselen, knelpunten te bespreken en professionaliseringsthema's te bespreken (bijvoorbeeld de omgang met kinderen met een stoornis in het autistisch spectrum). De KNHB faciliteert regionale competities, die volgend seizoen van start gaan en de landelijke G- en LG-zaalhockey- en veldhockey-kampioenschappen. Binnen de clubs met een g- of lg-afdeling zijn de g- en lg-ers volwaardig lid van de club. Het contact met de andere leden wordt bevorderd door het inzetten van jeugdleden in de begeleiding, het op woensdag trainen tussen de andere jeugd, het spelen van wedstrijdjes op zaterdag en het deelnemen aan gezamenlijke clubactiviteiten.

Inmiddels trainen de jongste g-ers samen met de f-jes (kinderen tussen de 6 en 8 jaar) en zijn er g-ers die technisch en qua spelinzicht goed kunnen hockeyen opgenomen in een team met (soms iets jongere) normaal begaafde hockeyers.

Inclusie in de praktijk

De wijze waarop de KNHB het G- en LG-hockey ondersteunt, is een mooi voorbeeld van inclusie op landelijk niveau. Voorbeelden van inclusie op clubniveau zijn: lid kunnen zijn van een echte sportclub; contact mogelijkheden tussen gehandicapte en niet-gehandicapte sporters; inschakeling van trainers en begeleiders uit de club. De uitspraken en belevingen van de gehandicapte sporters zijn het levend bewijs van de waarden van inclusie.

José Wichers-Bots is oprichter en oud-voorzitter van G-hockey, NMHC Nijmegen, lid voorbereidingscommissie aangepast hockey van de KNHB. Zij is orthopedagoog, gz-psychooloog bij Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg. Tjeu Verstappen is ouder en voorzitter G-hockey NMHC Nijmegen. Hij werkt als ontwikkelingspsycholoog en senior-adviseur bij Marant.

Literatuur

Houten, Douwe van, (2004) De gevarieerde samenleving, over gelijkwaardigheid en diversiteit, De tijdstroom, Utrecht

Conferentie Collectief Inclusief

Op **5 februari 2007** vindt de eerste conferentie over Inclusief Onderwijs in Nederland en Vlaanderen waarbij een initiatief wordt genomen voor een collectieve inzet om de mogelijkheden en uitdagingen van inclusief onderwijs onder de aandacht te brengen.

Een inspirerende en actieve conferentie voor (onderwijs) mensen die mee willen werken aan een inclusieve en gevarieerde samenleving. Te beginnen bij de school.

De conferentie wordt georganiseerd door de Landelijke Beroepsgroep intern begeleiders, het Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg van Fontys Hogescholen, het Seminarium voor Orthopedagogiek van Hogeschool Utrecht en de Opleidingen Speciale Onderwijszorg van Windesheim.

De conferentie vindt plaats in de Reehorst te Ede. Deelname kost € 150,00

Voor meer informatie zie www.collectief-inclusief.nl

Het programma van de conferentie ziet er als volgt uit:

09.00 - 09.30 uur	Inloop & koffie
09.30 - 09.45 uur	Welkom & inleiding dagvoorzitter: Bert Groeneweg
09.45 - 10.15 uur	De inclusieve samenleving: Prof Geert van Hove
10.15 - 10.45 uur	Inclusief onderwijs in Nederland & internationaal: Rob Franke
10.45 - 11.00 uur	Koffie & thee
11.00 - 12.00 uur	1e workshopronde: interactief collectief rondom 5 v's
12.00 - 13.30 uur	Lunch: film Norwegian dream stands & posterpresentaties
13.30 - 14.00 uur	Ervaringsdeskundige: segregatie of integratie
14.00 - 15.00 uur	Inclusief onderwijs in de praktijk: 10 inclusieve scholen presenteren hun praktijkervaringen met inclusief onderwijs: 20 min presentatie; 30/40 min. interactieve werkvorm groep
15.00 - 15.30 uur	Presentatie Index for inclusion: ..... Beelden van inclusion: presentatie met ppt dagvoorzitter
15.30 - 16.00 uur	Samenvatting van de uitkomsten discussierondes door Geert van Hove.
16.00 - 16.15 uur	Feestelijke afsluiting: inclusion lied
16.15 uur	Borrel

Hoofdinleider: Prof Geert van Hove

Geert van Hove is hoofddocent van de vakgroep Orthopedagogiek van de Universiteit Gent. In september 2006 heeft het Bestuurscollege van de Gentse Universiteit het vak- en onderzoeksgebied 'Orthopedagogiek: Participatie en Inclusieve Opvoeding' vastgesteld. Professor van Hove leidt deze activiteit. Vele onderzoeken vinden plaats en vele activiteiten over 'inclusie in de samenleving' worden georganiseerd.

Er zijn ook projecten in Nederland.

Van Hove kan beschouwd worden als de kenner van 'participatie en inclusie' in Nederland en Vlaanderen.

Impressie geven van een themabijeenkomst van de Afdeling Noord

Hoe zorgzaam is de zorg in ons onderwijs?

Tussen de ruim vijftig aanwezigen in het Mercurehotel te Haren zijn ook twee vrouwelijke collega's uit Stavoren, die inmiddels ruim honderd kilometer meer op hun teller hebben staan. Ondanks de afstand zijn ze donderdag 12 oktober na schooltijd afgereisd naar de jaarvergadering van de Afdeling Noord (Drenthe, Friesland en Groningen)

Beleidsmedewerker Nadir James van de Onderwijsbond CNV houdt een inleiding over *Hoe zorgzaam is de zorg in ons onderwijs?*, waarna zij ook zeer benieuwd is naar de ervaringen van de praktijkdeskundigen in de zaal.

In het beleid maakt Nadir James gekke dingen mee en telkens weer verbaast zij zich over de onwetendheid van de politiek en de tegenstrijdigheden in beleid. Zo wordt op 28 augustus door het ministerie gemeld, dat er teveel leerlingen met een rugzakje naar de gewone school gaan en een maand later stuurt de minister een brief naar de Tweede Kamer, waarin zij zich zorgen maakt over koudwatervrees van gewone scholen om een rugzakleerling aan te nemen. Dit voorbeeld en andere ervaringen brengen haar tot de volgende stelling: "Een goede basisschool doet zo weinig mogelijk aan zorg." Zorg bieden houdt immers alles op, zorg bieden kost te veel geld en zorg bieden is niet een kerntaak van het regulier onderwijs. Deze stelling licht zij toe aan de hand van drie beleidsonderwerpen, die in de afgelopen twee maanden spelen.

1. Passend Onderwijs. Hierbij wordt gekeken hoe de wet- en regelgeving kan worden aangepast, zodat leerlingen die extra zorg nodig hebben die ook kunnen krijgen. Het afgelopen jaar is er een heel intensief traject geweest om mensen uit het onderwijs zo veel mogelijk aan het woord te laten. Na het veld gehoord te hebben, heeft de minister haar beleid bepaald. Haar inzet is 'Geen kind tussen wal en schip en voor elk kind een passende plek in het onderwijs'. Dat is niet iets waar we licht over moeten denken. Voor ieder kind dat zich aanmeldt en voor ieder kind op school moet het schoolbestuur een passend zorgarrangement aanbieden. Dat hoeft niet op de school van aanmelding te zijn. Of op de school waar het kind al zit. Het kan heel goed dat het bij de speciale school verderop is. Het schoolbestuur moet dus vooraf afspraken maken met de andere schoolbesturen in de regio.
2. De groei van het Speciaal Onderwijs. De minister vindt dat die groei de staatskas te veel geld kost. Ondanks onderzoeken waaruit blijkt dat het toenemende aantal verwijzingen op correcte gronden is toegekend, kiest de minister toch voor groeibeperkende maatregelen.
3. De verantwoording van de resultaten in het Primair Onderwijs. De minister wil de eindtoets op de basisschool voor alle leerlingen verplicht stellen. Iedereen weet waar dit toe leidt: de basisschool wordt steeds meer afgerekend op de cognitieve opbrengsten van hun leerlingen.

Qua zorg wordt er steeds meer van het Primair Onderwijs gevraagd. Basisscholen hebben hun grenzen opgezocht en er is heel veel verbeterd, maar, zegt Nadir James: "Ik hoor steeds meer van basisscholen dat de rek eruit is. Met de weinige middelen die er zijn, kan er vaak niet méér worden geboden." Er zijn meer investeringen nodig, bijvoorbeeld voor meer handen in de klas.

"En zo kom ik op mijn stelling: *Een goede basisschool geeft geen leerlingenzorg*. Het is mijn cynische samenvatting van wat de maatschappij tegen het onderwijs zegt: "U mag best wat aan zorg erbij doen, maar o wee als u de gemiddelde citoscore niet haalt, dan heeft u gefaald!"

Hopelijk ervaart u dat niet zo, ik hoor graag van u: Hoe zorgzaam is het onderwijs bij u op school?"

Een stroom van reacties komt los, waaronder ook een verzuchting van een collega: "Wie heeft er eigenlijk nog zorg voor die leerkrachten?"

Wanneer u, als lezer hierop wilt reageren ontvangen wij uw reactie graag. U kunt uw bericht sturen naar sbao@ocnv.nl

Na afsluiting van deze boeiende jaarvergadering was er veel om over na te praten. Sommige collega's hadden daar ruim honderd kilometer lang de tijd voor.

Waar zijn we mee bezig?

Op 18 oktober j.l. is in de Tweede Kamer een Algemeen Overleg gevoerd met de minister Van der Hoeven over de 'Groeï van het voortgezet speciaal onderwijs' en de 'Uitwerkingsnotitie vernieuwing van de zorgstructuren in het funderend onderwijs'. Een beetje recht door de bocht geformuleerd: er is gediscussieerd over de groei in cluster 4 en over 'Passend Onderwijs', dat nu officieel weer anders heet. Welke conclusies kunnen getrokken worden uit hetgeen daar door de minister en onze volksvertegenwoordigers is gezegd?

- De minister zorgt ervoor, dat er in november scenario's bij de Tweede Kamer liggen, die kunnen leiden tot nieuw beleid. Deze scenario's kunnen een rol spelen bij het opstellen van een regeerakkoord.
- Voor de korte termijn zijn er maatregelen nodig om de extreme groei van het speciaal onderwijs in te perken.
- Er komt ook een proeve van wet, die voor ruimte moet zorgen voor het uitvoeren van pilots, waarmee geëxperimenteerd kan worden. Met andere woorden: deze wet moet de belemmeringen wegnemen, die b.v. vormen van structurele samenwerking tussen WSNS en clusters in de weg staan, of één loket voor indicatiestelling voor jeugdzorg en onderwijs bemoeilijken. Zo zijn meer voorbeelden te noemen, die de samenwerking in de regio juridisch onmogelijk maken.

Een paar belangrijke uitspraken van de Kamer:

- Er mogen door deze minister geen zaken dichtgeregeld worden, die opgenomen in een regeerakkoord, het beleid voor de komende jaren nu al vastlegt.
- De gevolgen van de groei van het speciaal onderwijs mogen niet afgewenteld worden op degenen, die de groei moeten opvangen. Dus geen 'aftopping' van faciliteiten voor zorgleerlingen.
- De inhoud van het onderwijs moet bepalend zijn voor nieuw beleid, en niet het beschikbare budget.
- Er moet meer geïnvesteerd worden in het primaire proces. Een beter regulier onderwijs betekent vermindering van de groei van het speciaal onderwijs.
- In de stukken zou aan schoolbesturen een 'plaatsingsverplichting' worden opgelegd voor leerlingen met of zonder indicatie. 'Resultaatsverplichting' is in dit kader een beter woord. Een verplichting tot plaatsing is niet reëel en niet altijd uitvoerbaar. Een (autonome) gemeente kan besluiten niet mee te werken aan huisvesting, een school kan de grens van zijn opnamecapaciteit bereikt hebben. Met het samenwerkingsverband als uitgangspunt moeten de samenwerkende besturen in de regio zorgen voor passend onderwijs voor elke leerling. Dit kan dus ook zijn een plaatsing op een school van een ander schoolbestuur.
- De rol van de leraar in de groep heeft tot nu toe te weinig aandacht gekregen in het proces. Scholing en ondersteuning van de leraar zijn noodzakelijk.
- De behoefte aan ambulante begeleiding in cluster 4 groeit enorm. De minister geeft als oplossing, dat externe deskundigen kunnen worden ingezet als ambulant begeleiders. Wettelijk blijft de verantwoordelijkheid natuurlijk wel bij het REC.

Jammer, dat het speciaal basisonderwijs niet wat nadrukkelijker aan de orde is geweest tijdens dit overleg, omdat het toch haar plaats zal moeten behouden in het nieuwe beleid als onmisbaar deel van het continuüm van zorg.

Een van de slotopmerkingen, die in de Kamer gemaakt werden, was de verwondering bij enige kamerleden, dat de leerkrachten voor de groep, die straks 90% van de onderwijszorg waar moeten maken, zich helemaal niet laten horen.

Het leeft niet in de reguliere scholen.

Het sectorbestuur vindt dit niet zo verwonderlijk, maar heeft er wel zorgen over.

Veel leraren denken: "Alweer wat nieuws? We merken het wel! Ik doe mijn groep en verder zien we wel wat de politici weer uitgevonden hebben."

Het zou toch goed zijn, dat zij zich eens proberen te realiseren, wat 'aftopping' kan betekenen. Een differentiatie bij de inhoud van het rugzakje, een stop op het uitdelen van rugzakjes op het moment, dat het door de minister vastgestelde budget op is, of een aanscherping van de criteria? We weten niet wat de minister van plan is.

Het kan ook betekenen, dat verwijzing van Pietje (ADHD) naar een cluster-4-school niet meer mogelijk wordt.

Misschien dat Marietje van 10, met haar eigen leerlijn in groep 6, die helemaal geen aansluiting meer heeft bij haar klasgenootjes en onder de pauze eenzaam aan de kant staat, over 2 jaar eindelijk naar de vso-cluster-3-school mag.

Het moet niet zo zijn, dat de vernieuwing, die in gang gezet gaat worden, alleen maar het wegwerken van knelpunten in de marge is, maar dat de minister eindelijk aan de oorzaken iets gaat doen.

Het sectorbestuur vindt, met de Tweede Kamer, dat het hoog tijd wordt, dat het primaire proces eens een flinke impuls krijgt. Want alleen versterking daar maakt het mogelijk, dat er minder leerlingen naar vormen van speciale onderwijszorg verwezen worden.

Meer handen in de klas, maar wel in de vorm van deskundige leerkrachten, eventueel geassisteerd door daartoe goed opgeleide onderwijsassistenten.

Van besturen en schoolleiders mag verwacht worden, dat zij hun beleid bepalen vanuit hun visie en deskundigheid op het gebied van onderwijs en niet beginnen met te kijken naar financiële mogelijkheden. Het directe belang van de leerling stuurt het beleid en niet het budget.

Het sectorbestuur is er heel benieuwd naar of alle politieke partijen hun uitbundige beloften om kiezers te trekken waarmaakt en welke partij het onderwijs weer met een kluitje in het riet stuurt!

Jammer, dat de kiezer daar pas achter komt als er een regeerakkoord op tafel ligt!

(Een uitgebreid verslag van dit overleg kunt aantreffen op de website van de Onderwijsbond CNV of is op aanvraag verkrijgbaar via j.vanbalkom@fontys.nl)

Many children Left behind

Deborah Meier & George Wood (eds), Beacon Press, USA, 2004, ISBN 0 8070 0459 6

Dit boek geeft een kritische analyse van het federale (Amerikaanse) project: No Child Left Behind (NCLB). Het project betreft de 'kwaliteit van de school' via een jaarlijks testgebeuren.

Jaarlijkse worden de resultaten van de leerlingen op het terrein van lezen, rekenen en natuur-/wiskunde getoetst (via 1 gestandaardiseerde meetlat).

Kritiepunten betreffen:

- vele leergebieden worden buitengesloten in de test (creatieve en sociale competenties)
- extra negatieve effecten voor gekleurde, arme, Engels als 2e taal- en SEN-leerlingen
- kinderen worden uit de school gezet om niveau op te krikken (= strategisch gedrag)

Wat zijn de (negatieve) consequenties van een lagere score als school?

- minder geld van de federale overheid
- (goede) leerkrachten vertrekken (negatieve PR)
- kinderen worden te veel als testobject behandeld
- als je al hoog zit, kun je niet verder omhoog
- hogere score voor zwakke leerlingen, lagere voor witte leerlingen (zit aan plafond), dus lagere schoolscore.

[Al met al een bedenkelijk project binnen mainstreaming met zogenaamde positieve bedoelingen.](#)

Polyfonie in de klas. Een praktijkboek voor inclusie

A. de Vroey & Kathleen Mortier, Acco, Leuven, ISBN 90 334 51530.

Polyfonie in de klas is een praktijkboek. Het boek probeert een brug te slaan tussen geslaagde projecten uit binnen- en buitenland en voorzichtige initiatieven van starters, twijfelaars, sceptici, zoekers, doeners en denkers in Vlaamse en Nederlandse scholen, die geconfronteerd worden met vragen rondom inclusie.

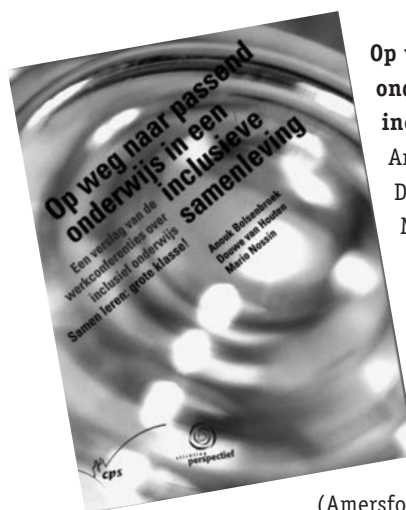
Ieder hoofdstuk bestaat uit een korte toelichting, een (theoretisch) fundament of verantwoording en een uitvoeriger praktische deel (voorbeelden van 'goede praktijk' en bruikbare werkvormen voor heterogene klassen).

De 5 pijlers van inclusie zijn volgens de auteurs: dynamiek, ritme, melodieën en meerstemmigheid, klankkleur en harmonie. Met de 5 pijlers voor inclusie kunnen scholen en

ouders samen aan de slag, om 'passend onderwijs' in te (gaan) vullen. En dan gaat het in de eerste plaats om het begrijpen van de motieven voor inclusie:

- inclusie doet een beroep op je inlevingsvermogen
- het doet een beroep op je leeftijdschatting van leerlingen
- het doet een beroep op je rechtvaardigheidsgevoel

[Aanbevolen.](#)

Op weg naar passend onderwijs in een inclusieve samenleving

Anouk Bolsenbroek, Douwe van Houten, Mario Nossin.

Een verslag van de werkconferenties over inclusief onderwijs uitgegeven door CPS, onderwijsontwikkeling en advies

(Amersfoort) i.s.m. Stichting

Perspectief (Utrecht), 2006. € 14,95. 62 pag.

ISBN 90 6508 565 3.

Tijdens de werkconferenties Samen leren, grote klasse! (najaar 2005) kwam naar voren dat inclusief onderwijs voordelen heeft voor alle kinderen, niet alleen voor kinderen met een beperking. Toch zijn de afspraken die internationaal gemaakt zijn om inclusief onderwijs vorm te geven nog bij lange niet gerealiseerd. Gelukkig zijn er overal kansrijke initiatieven. Dit laatste is hoopgevend, omdat de beweging van 'onderop' moet komen. "Het invoeren van inclusief onderwijs vraagt een omschakeling van de school, van de leraren, van ouders en van leerlingen. Vooral goede initiatieven zullen overtuigen. In dit boek een inspirerend verhaal van Douwe van Houten over Onderwijs in een gevarieerde samenleving. Verder aandacht voor buitenlandse ervaringen, verschillende visies op inclusief onderwijs, hoe je inclusief onderwijs organiseert en vormgeeft. En tenslotte een hoofdstuk over de competenties die een 'inclusieve' leerkracht nodig heeft.

[Vanwege de diversiteit een goed naslagwerk en vanwege de heldere teksten een basisboek.](#)

Zorg Primair is het onderwijsinhoudelijk blad van de Onderwijsbond CNV verzorgd vanuit het Beleidsorgaan Primair Onderwijs (BPO). Het blad bevat tevens sectorinformatie. Elk jaar worden er 144 pagina's als middenkatern in Schooljournaal opgenomen. Het is mogelijk een abonnement te nemen op dit vakblad. De kosten daarvoor bedragen € 23,00 per jaar (via automatische incasso). Aanmelden bij redactiesecretariaat (gegevens zie verderop).

De redactie bestaat uit: Theo Heskens (redactievoorzitter), drs. Marjorie Lammijn (SO), Frank Kuijpers (BaO), Peter van Heiningen (BaO), Gerrit Jan Hoedeman (BaO), drs. Thieu Dollevoet (Fontys OSO), Theo Winnubst (KPC-groep), Bert van Leusden (ODV) en Jan van Balkom MA SEN (eindredacteur/redactiecoördinator).

Redactie-secretariaat: Jan van Balkom Helvoirtsestraat 31, 5268 BA HELVOIRT tel. 0411 645009 fax 0411 645013 e-mail J.vanBalkom@fontys.nl

Voordat u een artikel aanlevert is het raadzaam de auteursrichtlijnen aan te vragen bij het redactie-secretariaat. Digitaal aanleveren is een voorwaarde. ISSN 1567-1801

Gehandicapt

Wat ik heb
heet handicap

Zo vindt men
dat 'ik' anders ben

Ze noemen me
add'er of autist

Ik denk
dat ze zich
in mijn naam
hebben vergist

Als U mij kunt nemen
in mijn eigen zijn

Dan neem ik er uw
'eigen'-aardigheden
ook gratis bij.

Marianne

Voordeel voor lezers van Zorg Primair

Lezers van Zorg Primair kunnen het boek **Inclusief denken en handelen in het onderwijs** met korting in hun bezit krijgen.

De winkelprijs is € 10,90. **Actieprijs tot 31-12-2006 € 8,75.**

Knip de bon uit doe deze in een envelop en stuur deze naar
Fontys OSO
lezersaanbieding ZP
Antwoordnummer 60034
5000 VB Tilburg
(Met het boek ontvangt u de nota.)

In dit boek staan hoofdstukken van verschillende auteurs. Het zijn onderwijsmensen die geïnspireerd zijn door het ideaal van Inclusief Onderwijs. Een auteur noemt het de 'maakbare droom van meedoen en mee laten doen.' In Nederlandse en Vlaamse onderwijskringen begint inclusief denken en handelen steeds meer aan haalbaarheids-waarde te winnen. Dit boek biedt hoopgevende en aansprekende richtingwijzers op de weg die het onderwijs aan het volgen is.

Voor iedereen die met onderwijs te maken heeft en die zal beamen dat alle kinderen verschillend zijn..

naam: .....

adres .....

postcode/woonplaats .....

handtekening: .....